

Habsburští rebelové

Členové habsburské dynastie byli vychováváni k poslušnosti, víře, loajalitě a věrné službě vlasti. Přesto se v průběhu dějin našli jedinci, kterým se principy vládnoucího rodu zajídaly a kteří se skrytě i otevřeně bouřili proti mnohdy už přežitým normám a tradicím. Někteří šli přes odpor hlavy rodu za svou láskou, jiní odmítali vojenskou kariéru nebo se vzdali rodových titulů a privilegií, aby se mohli věnovat své vysněné profesi. Našli se i takoví, kteří kritizovali své vládnoucí příbuzné, nerespektovali přání urozených rodičů, pobuřovali své okolí či zesměšňovali habsburské principy. Vybraným „černým ovčím“ rodu byla věnována listopadová přednáška SPHM. V úvodu byli zmíněni ti, kteří svými postoji ohrožovali (nebo naopak dogmaticky prosazovali) dynastické zájmy Habsburků. Rodem nepřijímaný **Jan Parricida** (1290–1313), syn Rudolfa Habsburského a Anežky Přemyslovny, „vyřešil“ své neutěšené postavení v roce 1308 vraždou strýce Albrechta. Tyrolský vévoda **Fridrich IV.** (1382–1439) nechvalně proslul v průběhu kostnického koncilu, když pomohl k útěku exkomunikovanému papeži Janu XXIII. Jeho syn **Zikmund** (1427–1496), údajný otec 50 nemanželských dětí, chtěl, ke zděšení příbuzných, věnovat bohaté Tyroly bavorskému vévodovi, a tak horlivě podporoval čarodějnické procesy, že proti řádění inkvizitorů musel zakročit brixenský biskup. Přes nesouhlas rodiny velmi krutě zasahoval proti husitům **Albrecht II.** (1397–1439), řečený Kladivo kacířů. Jeho syn **Ladislav Pohrobek** (1440–1457), zdánlivě mírný a odevzdaný chlapec, se také uměl ostře postavit proti svým oponentům, neštítel se tvrdých výhrůzek ani zosnování vražedného útoku.

Podrobněji byla jako první habsburská „rebelka“ představena **Kateřina** (1320–1349), vnučka císaře Albrechta I. Jako mladá vdova po hraběti z Coucy se v roce 1346 zamilovala do magdeburského purkrabí Konráda z Hardeggu a přes odpor rodiny se za něj provdala. O dvě stě let později svou lásku k měšťanské dcerce Filipině Welserové stvrdil tajným morganatickým sňatkem na březnickém zámku také druhorozený syn českého krále a císaře Ferdinanda I. **Ferdinand II. Tyrolský** (1529–1595). Své milované ženě zůstal věrný, i když sňatkem vyřadil sebe i své syny z nástupnických práv arcivévodského domu a riskoval otcovo zatracení. Toho hořce zklamal také prvorozenec **Maxmilián II.** (1527–1576), netající se svým příklonem k luterství. „Kacířské myšlenky“ mu z hlavy nevyhnal ani strýc a tchán Karel V. ani manželka Marie, i když se je Maxmilián později naučil skrývat, aby se mohl ujmout vlády v rakouské střeoevropské monarchii. K habsburským rebelům 16. století bychom jistě mohli přiřadit i Maxmiliánova syna **Rudolfa II.** (1552–1612), provokujícího nejen nechutí respektovat příkazy a přání příbuzných, ale především svou nevyzpytatelnou povahou, odrážející genetické zatížení rodu. To se v plné míře odrazilo v chování Rudolfova syna **Julia Caesara** (1586–1609), agresivního mladíka, který

velmi krutým způsobem sprovodil v Českém Krumlově ze světa svou milenkou a dožil v krumlovské internaci ve velmi těžkém psychickém stavu.

Vzpurné byly také děti Marie Terezie a Františka Štěpána Lotrinského. Přestože rodiče dbali na jejich přísnou výchovu, povaha potomků často neodpovídala představě poslušných dítek. Proti sestrám i matce se velmi ostře vymezoval **Josef II.** (1741–1790), zhýčkaný následník a později „nedočkavý“ spoluvladař. I když byl dalšími generacemi vnímán jako osvícený panovník, je třeba přiznat, že jeho arogance, nadřazenost a přesvědčení o vlastní neomylnosti stály za mnohými spory s rodinou i za četnými, nejednou zcela fatálními vladařskými chybami. Ani Josefovy sestry nebyly poslušnými dcerami. Matka je bez ohledu na jejich city či přání zasnubovala s dědici významných evropských trůnů a přesvědčovala je o tom, že žena má být především poslušnou manželkou a vzornou matkou. Krásné ideály ale často narážely na nehezkou realitu. **Marie Amálie** (1746–1804) byla provdána za nepříliš inteligentního neotesance Ferdinanda Parmského, **Marie Karolína** (1752–1814) za nevychovaného hrubiána Ferdinanda Neapolského. Ani manžel **Marie Antonie** (1755–1793) Ludvík XVI. příliš neoplýval krásou či intelektem. Nelze se divit, že se „pro(v)dané“ Habsburkovny svému osudu bránily. Některé prosazovaly i přes matčin odpor svou snahu vládnout jménem slabého partnera, jiné od manželských povinností utíkaly k různorodé, společností často odsuzované zábavě a rozptýlení.

S habsburskými rebely se „roztrhl pytel“ v 19. století. S ideovými a politickými proměnami novověké společnosti přibývalo těch, kteří vnímali zkonstatělost rodových norem a chtěli žít civilním, „měšťanským“ životem. Mladým příslušníkům rozvětveného rodu vadil požadavek dynasticky rovných sňatků, popírající možnost oženit se s milovanou ženou, a zajídala se jim i služba v armádě, povinná pro všechny arcivévody. Mnohdy i ti, kteří by ji rádi a ochotně vykonávali, marně volali po modernizaci a změnách. Rakouští císaři František I. a František Josef I. stále častěji „bojovali“ proti inovativním požadavkům prosazovaným novými generacemi příbuzných, proti jejich „trucům“ a výstřelkům. Císař František I. se jen těžce vyrovnával s nevázaným milostným životem své dcery **Marie Luisy** (1791–1847), jež se ještě jako manželka vězněného Napoleona stala matkou dalších tří dětí, a těžko se smířoval také s válečnou kritikou, moderním podnikáním, a nakonec i morganatickým sňatkem svého bratra **Jana** (1782–1859), který zcela proti všem zvyklostem pojal za manželku poštmistrovu dceru Annu Plochlovou. Také Františkův synovec **Jindřich** (1828–1891) nebral ohledy na konvence a za cenu vyloučení z „habsburského domu“ se v roce 1868 oženil se zpěvačkou Leopoldinou Hofmannovou, přijal občanské jméno Waideck a usadil se ve Švýcarsku. Protože vedl řádný život a neodporoval habsbursko-lotrinské konvenci,

vrátil mu již v 70. letech František Josef I. arcivévodský titul a do šlechtického stavu povýšil i jeho manželku. Stejně štěstí neměl jiný z toskánských arcivévodů **Jan Salvátor** (1852–1911), pravnuke císaře Leopolda II., liberál, antiklerikál a velký kritik císařské politiky. Byl prvním členem dynastie, který dobrovolně požádal o „propuštění z habsburského domu“, vzdal se všech titulů i apanáže, přijal občanské jméno Orth (podle zámku, který vlastnil), oženil se s baletkou Milly Stubelovou a rozhodl se cestovat. Koupil si obchodní loď a roku 1890 se vydal do jižní Ameriky. Jeho stopa se bohužel v témže roce ztratila u mysu Horn a po 21 letech byl prohlášen za mrtvého.

K císařem často proklínané toskánské rodové větvi patřil také „nejhorší vyvrhel“ dynastie **Leopold Ferdinand Salvátor** (1868–1935), nadějný důstojník c. k. námořnictva a v mládí loajální arcivévoda. Proti Františku Josefu I. se ostře vymezil až poté, kdy mu byl znemožněn dynasticky rovný sňatek s Elvírou Bourbonskou. Spory měl i s následníkem trůnu Františkem Ferdinandem d'Este, s nímž podnikl v 90. letech 19. století námořní cestu kolem světa. Svůj odpor k autoritám dával najevo nevázaným milostným životem, zplodil nemanželskou dceru, oženil se s prostitutkou (po prvním rozvodu si jako manželku „koupil“ další nevěstku), vystoupil z habsburského domu, přijal občanské jméno Wölfling a opustil Rakousko. Žil na hranici chudoby, a když se po roce 1918 vrátil do Vídně, pracoval v lahůdkářství. Velmi blízko měl k sociální demokracii („soudruh arcivévoda“), živil se i jako kabaretní herec (ztvárnil také roli Jana Orthy) a autor článků o urozené dynastii, z níž pocházel.

Františku Josefovi I. ale nedělali starosti jen „toskánští bouřliváci“, s problémy se potýkal i v užší rodině. Jeho jediný syn, korunní princ **Rudolf** (1858–1889) od mládí projevoval nechuť podílet se na státních záležitostech, kritizoval zkorumpovanost armády, anonymně působil jako žurnalista v liberálním tisku. Stýkal se s židovskými intelektuály, pohrdal šlechtou i církví. Na otcův nátlak se oženil se Štěpánkou Belgickou a stal se otcem malé „Erži“. O rodinu však nejevil zájem, vedl nevázaný život, holdoval alkoholu a drogám, měl řadu milenek. Propadal depresím a v roce 1889 spáchal společně se svou sedmnáctiletou milenkou Mary Vetserovou v Mayerlingu sebevraždu. Rudolfova jediná dcera **Alžběta Marie** (1883–1963), miláček dědečka císaře, prožila nešťastné manželství s princem Ottou Windisgratzem. Po rozvodu se sblížila se sociálním demokratem Leopoldem Petznekem a do dějin se díky svým politickým aktivitám zapsala jako „rudá arcivévodkyně“.

Ani císařovi bratři či synovci nepatřili k „výkvětu ctností“. **Ferdinand Maxmilián** (1832–1867) se sice neprotivil rodovým konvencím, ale také se neuměl smířit se svým postavením druhorozeného. Snad i proto se nechal vlákat do nebezpečného „mexického dobrodružství“, jež ho stálo život. Nejmladší z bratrů **Ludvík Viktor** (1842–1919) byl

vyvrhelem rodiny. Proslul ironií a jedovatostí, rozdmýchával rodinné sváry, ostudu dělal mnoha sexuálními skandály. Na veřejných místech často obtěžoval muže, rád se oblékal do ženských šatů. František Josef I. ho již v roce 1866 vykázal z Vídně, čtyři roky před smrtí byl Ludvík zbaven svéprávnosti. Jediným bezproblémovým bratrem „mocnáře“ byl poněkud těžkopádný **Karel Ludvík** (1833–1896). O politiku se nezajímal, ale rád reprezentoval rodinu na různých společenských a kulturních akcích („výstavní arcivévoda“). Po smrti korunního prince Rudolfa se stal prvním následníkem trůnu, svých následnických práv se však zřekl ve prospěch svého nejstaršího syna **Františka Ferdinanda d’Este** (1863–1914). I ten se svým kritickým přístupem k politice svého strýce, arogancí, loveckým šílenstvím, a především morganatickým sňatkem s hraběnkou Žofií Chotkovou zařadil mezi problematické členy rodiny stejně jako nejmladší z bratrů **Ferdinand Karel** (1868–1915), který navázal milostný vztah s dcerou profesora vídeňské techniky Bertou Czuberovou a přes císařův zákaz se s ní v roce 1909 oženil. Byl vyhoštěn z habsburského rodinného domu, přijal občanské jméno Burg a s rodinou pak žil na zámku u Merana. Oba bratry svými morálními výstřelky zastínil prostřední z trojlístku synů Karla Ludvíka **Otto František** (1865–1906). „Krásný“ Otto proslul četnými společenskými skandály, jež se řešily i na úrovni rakouského parlamentu! I když byl od roku 1886 ženat s Marií Josefou Luisou Saskou, měl řadu milenek a nemanželských dětí. Jeho opilecké a milostné eskapády přiváděly strýčka Franze Josefa k nepřičetnosti a představa, že by se Otto mohl stát následníkem trůnu, byla jistě císařovou noční můrou. Když Otto v roce 1906 umíral na syfilidu, netušil, že o osm let později osud rozhodne o tom, že se následníkem rakouského trůnu stane jeho starší syn Karel, od roku 1916 poslední rakouský císař a český král.

Jaroslava Šiftová